

A MAGYAR RAJZFILM

Rövid idő múlva közönség elé kerül a „Telhetetlen méhecske” című rajzfilmünk, — amellyel a cannesi fesztiválon szerepelünk — s ebből az alkalomból nem érdektelen, ha megnézzük, honnan is indult el a magyar rajzfimgyártás s mit teremtett tíz év alatt. Mert ez a filmműfaj szinte a semmiből teremtődött 1948 után. Azóta nemzetközi elismerést, számos fesztivál-díjat szerzett a magyar filmgyártásnak, s ez első sorban Macskássy Gyula és munkatársai: Várnai György, Dargai Attila, Szabó Szabolcs, Csermák Tibor, Máday Gréte munkájának eredménye.

A felszabadulás előtti néhány kis rajzfilm szinte kizárólag az üzleti reklám szolgálatában állt. Bizonyára a nagy költségek miatt, miket a rajzfilm kockánkénti megmunkálása jelent. Ugyanis, hogy a mozgás folyamatosnak hasson, legfinomabb mozzanatait is külön-külön kockán kell kirajzolni és lefényképezni. Tízperces cselekményhez elvben 24 ezer különböző kép megrajzolása szükséges. Így előállítási ára sokszorosan túlhaladhatja a normálfilmét.

A filmszakma államosítása után ugyancsak reklámfilmekkel indul a rajzfilmstúdió a Híradó- és Dokumentum Filmgyárban. Ezekből a reklámfilmekből (melyek jó kísérleti lehetőségek stílus, formai megoldások, hanghatások szempontjából) fejlődnek ki az önálló kis rajz-játékfilmek. A rajzfilmstúdió első ilyen munkája az 1949-ben készült „Kiskakas gyémántfélkrajcra”, majd

hosszabb szünet után az „Erdei sportverseny” 1952-ben és a „Kutyakötelesség” 1953-ban.

A stúdió (melyet 1949 óta Macskássy Gyula vezet) legsikeresebb alkotása a magyar-székely mesevilágot megejelenítő „Két bors ökröcske” (1955). Itt ábrázolnak első ízben emberi figurákat. Ez azért említésre méltó tény, mert egészen más az emberi mozgásfázisok ábrázolási lehetősége, mint az állatoké. Sok székely képzőművészeti elemet használnak fel a film alkotói az időnként erősen stilizált rajzkompozícióhoz.

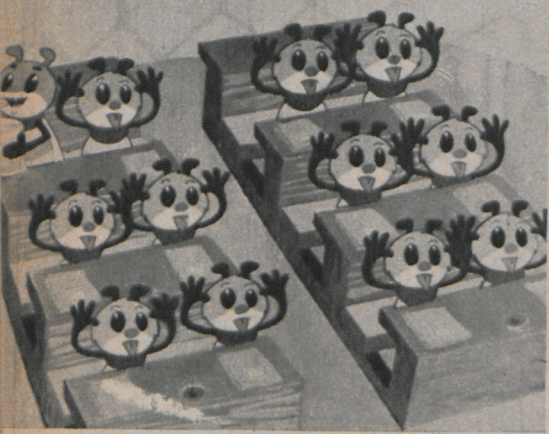
Az ugyancsak 1955-ben készült „Okos lány” a három talalós kérdés népmeseváltozatán alapul. Ebben a filmben az emberi mozgásábrázolás már hitelesebbé vált. De a humoros, ötletekben gazdag, változatos környezetet mutató film még magán hordozza a reklámfilm-jelleget.

Ezután klasszikusokat: Aesopus meséjének változatát „Az egér és az oroszlán”-t és Móricz két kis verses meséjét: „A török és a tehének”, a „A kismalac és a farkasok”-at dolgozták fel 1957-ben. Itt a hangosan olvasott meseszöveget kísérik a képek, s ezért meglevenedett könyvillusztrációként hatnak e kisfilmek, a domináns szerepet a szövegoldal kapja, a rajzok önálló élete háttérbe szorul. A rajzok vonalvezetése, színezése egyszerűbb az előző filmekénél.

Ezek az állomások vezetnek el a nemrég elkészült „Telhetetlen méhecské”-hez.

Három kép a Telhetetlen méhecskéből (1958-59)

A török és a tehén (1957)

A rajzfilm állatfiguráinak, állatmeséinek birodalma tulajdonképpen képekben elmondott Aesopus-i, La Fontaine-i világ. Ennek megfelelően általában nem hiányzik belőlük a legjobb értelemben vett tanítócélnak sem. Ez közvetlenebbül jelentkezik, mint a bonyolult, sokrétű viszonylatokat bemutató játékfilmeknél. Itt a mesejellegnek megfelelően minden kapcsolat leegyszerűsödik, a figurák jelleme erősen körülhatárolható. Emberi tulajdonságokat hordoznak, emberi viszonylatokban élnek — antropomorfizálódnak, anélkül, hogy eredeti állatjellegüket elveszítenék. Ez az antropomorfizálás különböző fokozatokban jelentkezhet. A „Méhecske”-ben a kis figurák állatalakja már csak kecses és ötletes köntös, egyébként teljesen emberi vonásokat, szokásokat mutat ez a világ. Érdekes ötvözet: napjaink legreálisabb mondanivalóit, tárgyait ötvözik a mesei környezetbe — blokkolóórát, helikoptert, méhpempőt találunk méhecske-országban.

Egy élet fontos állomásait, a méhecske „gyerekkorát”, felnőtté válását mutatja be a film. Sorsa a telhetetlen méhecskét, falánksága és nagyotakarása következtében, végül is a gonosz darázs odújához vezeti. A film legkitűnőbb jelenete: a méhecske hazajutása vészben-viharban. A gyorsanpergő, sötéttonusú viharjelenet kontrasztja a derűs és világos kezdőképekkel egymagában is tanúsíthatna rajzfilmtechnikánk és művészetünk nagy fejlődéséről.

A viharjelenetben olyan sajátosan filmszerű eszközöket alkalmaznak, mint az erős vágás. E filmszerű szemléletre jellemző a gonosz darázs odújának ábrázolása is, ahol a környezetet különböző irányból látjuk — mintegy a különböző felvételi szögeket, gépállomásokat imitálják — körüljárják velünk együtt a színteret, s a „maszk” használatára emlékeztet a sötét keret, mely az odú egy bizonyos pontjára koncentrálja figyelmünket.

Mivel e filmek nagyrészt egy alkotóművész irányításával készültek, így bizonyos stílusjegyek jellemzővé váltak az évek során. Próbáljunk rámutatni néhányra.

Rajzfilmjeink témái mesék — ennek megfelelően a jó és rossz összecsapása nem maradhat el; de a gonosz ábrázolásában nincs a néző megrémítését célzó törekvés egy-egy borzongatónak ábrázolt figurával. Az ellenséget ábrázoló állatok: — farkas, róka, darázs is inkább a történetbe vitt szerepköre szerint (ha úgy tetszik dramaturgiai funkciójában) félelmetes, nem pedig rajzárzolásában.

Filmjeink ritmusa sokkalta nyugodtabb a nyugati rajzfilmek hajszolt ritmusánál. A figurák mozgása nem megy át öncélú kergetőzésekbe, bukfencezésekbe, hanem az ábrázolt karakternek megfelelő.

A színezések rendkívül árnyaltosan követik a hangulatokat. A vesztély jeleneteiben, így a „Telhetetlen méhecske” viharjelenetében és a „Két bors ökröcske” pokolraszállításában, nem sűrke-fekete tónusokkal, hanem különleges vörösesbe hajló árnyalatokkal sugallják a félelmetes légkört.

E kisfilmek hangulatában soha nem jelentkezik fájdalmas líra, mint pl. a francia Grimault alkotásaiban. Felsejő, bonyolult szimbolikák sem rejtőznek bennük. Világuk mindig határozottan körvonalazható, világos; finom maliciával, játékos ötletekkel telített.

Rajzfilmjeink nemzetközi elismerést, fesztiválok díjait szereztek meg. A gyermekfilmek I. fesztiválján, Párizsban az „Erdei sportverseny” ezeröttszáz meghívott gyermek előtt első díjat kapott. Montevideóban, Edinburgban és Cannesben oklevelet nyertünk, Varsóban a gyermekfilmek II. fesztiválján újból első díjat. Jelenleg külföld részére gyártandó rajzfilmekkel kapcsolatos megbízásokról folynak tárgyalások.

A rajzfilm műfajához merész kísérletezések kapcsolódnak világszerte. Rajzfilmgyártásunknak mindinkább meg kell ismerkednie az új és újabb kísérletekkel, irányokkal. Csak így kerülhető el az a veszély, ami rövidfilmjeinkkel kapcsolatban merült fel az oberhauseni fesztiválon, hogy elmaradtak a nemzetközi szintől.

FÁY MARIKA

A kismalac és a farkasok (1937)

Erdei sportverseny (1952)

Kutyakötelesség (1952)

A két bors ökröcske (1955)